

<http://dx.doi.org/10.16926/zh.2015.14.01>

Anna CZERNIECKA-HABERKO
Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie

Między poetyckim uniesieniem a traumą przeszłości. Zygmunt August w twórczości historycznej Adama Mickiewicza

Rzecz, w którą człowiek faktycznie wierzy (dość często nawet nie uświadamiając sobie tego, a co dopiero innym); rzecz, którą człowiek faktycznie bierze sobie do serca i którą ma za pewnik, zważywszy swe żywotne powiązanie z tajemniczym wszechświatem oraz swe obowiązki w nim i przeznaczenia, w każdym przypadku jest dlań najpierwszą rzeczą, twórczo determinującą całą resztę

Thomas Carlyle¹

Pierwsza połowa XIX wieku to silne penetrowanie przez historię ludzkiej kultury, intensywne przepojenie życia codziennego historią, poczynając od literatury pięknej, poprzez literaturę historyczną, a kończąc na sztukach plastycznych czy architekturze². Należy pamiętać, że o rozwoju polskiej historiografii doby romantyzmu decydowały przede wszystkim warunki polityczne. Upadek Rzeczypospolitej spowodował ich pogorszenie, co można zauważyć, porównując je zarówno z sytuacją minioną, jak i z warunkami występującymi w większości krajów europejskich w pierwszej połowie XIX wieku. Dlatego też okres romantyzmu sprzyjał zastanowieniu się nad losami utraconego kraju, był czasem nasilenia nie tylko badań historycznych, ale i filozoficznej refleksji nad dziejami. Tak więc pierwsza połowa XIX wieku obfituje w różnorodne koncepcje dziejów

¹ R. Weaer, *Idee mają konsekwencje*, Warszawa 2010, s. 27.

² A.F. Grabski, *Joachim Lelewel i nauka historyczna jego czasów*, [w:] *Joachim Lelewel. Człowiek i dzieło. W 200-lecie urodzin. Materiały z ogólnopolskiej sesji naukowej, Żagań 12–14 IX 1986*, pod red. K. Bartkiewicza, Zielona Góra 1988, s. 3; idem, *Perspektywy przeszłości. Studia i szkice historiograficzne*, Lublin 1983, s. 111; idem, *Zarys historii historiografii*, Poznań 2000, s. 84.

Polski. Własną koncepcję zaproponował – m.in. podczas wykładów w Paryżu w latach 1840–1844³ – prekursor polskiego romantyzmu, wieszcz narodowy Adam Mickiewicz (1798–1855)⁴.

Mickiewicz był zafascynowany poznaniem i odkrywaniem historii⁵. Andrzej Waśko uznał, że historyk-poeta odkrywał naukę historyczną w trzech – najważniejszych dla swojego intelektualnego rozwoju – płaszczyznach. Płaszczyznę pierwszą stanowiła samodzielna refleksja nad aktualnym położeniem Polski i Polaków. Druga to studia historyczne pod kierunkiem Joachima Lelewela. Trzecią stanowiły osobiste zainteresowania poety, przede wszystkim współcze-

³ A.F. Grabski, *Zarys...*, s. 109–121; A. Waśko, *Adam Mickiewicz o historii Polski*, [w:] *Historia ma konsekwencje. Mickiewicz, Mochnicki, Norwid, Witkacy o dziejach Polski*, pod red. A. Rzegockiego, Warszawa 2012, s. 15–50; A. Wierzbicki, *Historiografia doby romantyzmu*, Wrocław 1999.

⁴ Do podstawowych opracowań poświęconych Adamowi Mickiewiczowi należy zaliczyć: H. Batowski, *Mickiewicz jako badacz Słowiańszczyzny*, Warszawa 1956; W. Billip, *Mickiewicz w oczach współczesnych. Dzieje recepcji na ziemiach polskich w latach 1818–1830*, Wrocław 1962; M. Dernałowicz, K. Kostenicz, Z. Makowiecka, *Kronika życia i twórczości Mickiewicza, lata 1798–1824*, Warszawa 1957; M. Handelsman, *Mickiewicz w latach 1853–1855*, Warszawa 1933; S. Kawyn, *Mickiewicz w oczach swoich współczesnych*, Kraków 1967; F. Konieczny, *Życie i zasługi Adama Mickiewicza*, Kraków 1989; Z. Makowiecka, *Mickiewicz Adam Bernard (1798–1855)*, [w:] *Polski słownik biograficzny* (PSB), t. 20, s. 694–706; A. Szwarc, *Mickiewicz Adam (24 XII 1789 Zaosie k. Nowogródka – 26 XI 1855 Stambuł)*, [w:] *Słownik historyków polskich*, Warszawa 1994, s. 349–350; A. Witkowska, *Mickiewicz*, Warszawa 1975; S. Żółkiewski, *Spór o Mickiewicza*, Wrocław 1952. Kwestię unii polsko-litewskich w twórczości wieszcza podjęto w pracy: A. Czerniecka-Haberko, N. Morawiec, *Unie polsko-litewskie w twórczości historycznej Adama Mickiewicza* (tekst w posiadaniu autora).

⁵ Adam Mickiewicz zapisał się na kartach historii polskiej również jako poeta, działacz polityczny, publicysta, tłumacz, działacz religijny, mistyk oraz organizator i dowódca wojskowy. Każda z wymienionych dziedzin aktywności Mickiewicza stanowi źródło zainteresowań badaczy różnych dziedzin nauki – zob.: *Adam Mickiewicz: dwa wieki kultury polskiej: studia*, pod red. K. Maciąga i M. Stanisza, Rzeszów 2007; *Adam Mickiewicz w kontekstach kulturowych dawnych i współczesnych*, pod red. I. Jokiela i M. Burzki-Janik, Opole 2012; M. Burzka-Janik, *W poszukiwaniu centrum: dom i bezdomność w życiu i twórczości Adama Mickiewicza*, Opole 2009; J.-Ch. Gille-Maisani, *Adam Mickiewicz człowiek: studium psychologiczne*, przeł. [z fr.] A. Kuryś, K. Rytel, Warszawa 1987; K. Górski, *Adam Mickiewicz*, Warszawa 1989; B. Hryniewicz, *Adam Mickiewicz a flora Litwy*, Warszawa [1956]; E. Hoffmann-Piotrowska, „W ustach jest otwór dusz...”: szkice o romantykach i mistykach, Warszawa 2012; M. Inglot, *Wieszcz i pomniki: w kręgu XIX i XX-wiecznej recepcji dzieł Adama Mickiewicza*, Wrocław 1999; E. Kasperski, *Dyskursy romantyków: Norwid i inni*, Warszawa 2003; J. Knaflewska, *Adam Mickiewicz*, Poznań 2000; D.M. Lebioda, *Romantycy i kapłani: hierofanta, teofania, świętość*, Bydgoszcz 2003; B. Mucha, *Adam Mickiewicz czasów emigracji i Rosjanie*, Łódź 1997; L. Posadzy, *Poglądy pedagogiczne Adama Mickiewicza*, [b.m.w.] 1938; E. Szymanis, *Adam Mickiewicz: kreacja autolegendy*, Wrocław 1992; B. Urbankowski, *Adam Mickiewicz: tajemnice wiary, miłości i śmierci*, Warszawa 1999; K. Świegocki, *Wizje człowieka w poezji: analiza antropologiczna twórczości Adama Mickiewicza, Cypriana Norwida i Bolesława Leśmiana*, Warszawa 2009; M. Wyporska, *Muzyka w twórczości Adama Mickiewicza*, Częstochowa 1992; D.H. Valsecchi, *Między polityką a metapolityką: samoobjawienie romantycznej twórczości Adama Mickiewicza (1817–1835)*, Kraków 2007.

sną literaturą i teorią literacką⁶. Zgromadzony dzięki ich eksploracji kapitał wiedzy teoretycznej pozwolił na skonceptualizowanie przez Mickiewicza własnej wizji przeszłości.

Pierwszą próbą zmierzenia się z polską historią był jednak, adresowany do wykładowcy historii na Uniwersytecie Wileńskim Joachima Lelewela, wiersz z 1822 r., zatytułowany *Do Joachima Lelewela*. Mickiewicz złożył w nim poetycki hołd swemu profesorowi z okresu studiów. Pisał w nim:

Wyręczaj mię, bo w polskim dziejopisów kole
Wyniosły jesteś! Stanać mający na czole.
Ty, co nie dozwoliłeś tylu księgom kłamać,
Z samego kłamstwa prawdę umiając wyłamać
Znasz lepiej trudne twoje nauki ogromy,
Słodkości jej owoców sam lepiej świadomy;
Głosem, który okrzyki i przyklaski wzniesiesz
Powiedz, jak tam zaszedłeś, skąd tak rano świecisz?
Na wierzchy, gdzie parnaska trzyma cię opoka,
Zwabiaj niższych łagodnym twego blasku oka.
Niejedne już zyskałeś z godniejszych rąk wieńce,
Nie gardź tym, jaki wdzięczni składają młodzieńce.
I daruj, jeśli będziem chwalić się po świecie,
Że od ciebie wzięliśmy na ten wieniec kwiatu⁷.

Treść wiersza jest tym istotniejsza, jeżeli przypomnimy, że autor w błyskotliwy oraz syntetyczny sposób interpretował w nim dzieje w ujęciu filozoficznym, co było znamienne dla myślicieli oświeceniowych, nie zaś dla romantyków. Ten sposób ujęcia historii przejął młody Mickiewicz zapewne bezpośrednio od swego mentora, czyli Lelewela⁸.

W kolejnych latach Mickiewicz odszedł od typowo oświeceniowej historiozofii na rzecz romantycznej wizji dziejów Polski. W ten sposób powstała koncepcja, w której ogromną rolę odgrywa wiara i tradycja. Założenia nowego obrazu przeszłości najlepiej widać na przykładzie III części *Dziadów*, gdzie poświęcenie dla ojczyzny było największą wartością. Owo poświęcenie dla ojczyzny wpisywało się w mesjanistyczny nurt polskiej historii. A. Waśko przekonywał, że „historia w ujęciu Mickiewicza ma bowiem sens, jeśli tylko spoglądając na nią, dostrzega się jej metafizyczne tło”⁹.

Adama Mickiewicza uznaje się za bezpośredniego kontynuatora wizji Joachima Lelewela¹⁰. Należy jednak podkreślić, że Mickiewiczowska koncepcja

⁶ A. Waśko, op. cit., s. 18–19.

⁷ A. Mickiewicz, *Dziela*, t. 1, Warszawa 1993, s. 148.

⁸ A. Waśko, op. cit., s. 20–21.

⁹ Ibidem, s. 27.

¹⁰ Na temat związków łączących Lelewela i Mickiewicza por.: M. Wierzbicka, *Lelewel a Mickiewicz. Problem trwałości romantycznych koncepcji dziejów Polski*, [w:] *Joachim Lelewel. Człowiek i dzieło. W 200-lecie urodzin...*, s. 233–244.

dziejów Polski była suwerenną myślą autora. Można w niej wyróżnić siedem elementów konstytutywnych. Należą do nich: „1 – idea słowiańskości dziejów Polski, 2 – koncepcja genezy państwa polskiego, 3 – Polska Piastowska, czyli droga ku chwale, 4 – jagiellońskie apogeum dziejów Rzeczypospolitej, 5 – kryzys czasów pojagiellońskich, 6 – paralele rosyjska i litewska, 7 – mongolizacja Europy, czyli kryzys i upadek Rzeczypospolitej”¹¹.

Mickiewiczowska wizja przeszłości została zdeterminowana przez oddziaływanie między narodem a wybranymi jednostkami. Należy podkreślić, że to oddziaływanie było dwustronne. Zatem wybitna jednostka kształtuje ducha narodu, ale i owa jednostka jest kształtowana przez „duchowe prace zbiorowości, z której się wyłania”¹². Dzieje narodu zależą więc od jednostki. Los jednostki jest więc historią żywą, świadectwem dziejowych doświadczeń. Mickiewicz szczególne znaczenie przypisał jednostkom wybitnym, uosabiającym dziejowe posłannictwo narodu w historii. Należy się jednak zastanowić, jaką jednostką był, w ujęciu Mickiewicza, Zygmunt August?

Mickiewicz swój obraz Zygmunta Augusta przestawił w pracy pt. *Historia Polski*¹³ oraz w wykładach w Collège de France¹⁴. Na podstawie tekstu pt.: *Nota o sposobie napisania historii polskiej* z 1840 r. można wnioskować, że Mickiewiczowski opis Polski jagiellońskiej stanowi rozwinięcie podręcznika Teodora Wagi – podręcznika od 1767 r. wielokrotnie wznawianego, a w 1818 r. wydanego w Wilnie po gruntownej przeróbce Lelewela pt.: *Historia książąt i królów polskich krótko zebrana. Dla lepszego użytku powtórnie przejrzana i dodatkami pomnożona*.

Historyk-poeta pisał: „znakomity pisarz XVI wieku Paweł Jovius czyni uwagę, że w połowie tego stulecia monarchie średniowieczne zajaśniały ostatnim blaskiem. Jest to wiek Leona X, Franciszka I, Zygmunta, Henryka VIII. Zygmunt August przeżył tych wielkich mężów i poniósł z sobą do grobu królewskość średniowieczną. Był on ostatnim potomkiem najzaciejszej i najbar dziej chrześcijańskiej dynastii”¹⁵.

¹¹ A. Wierzbicki, op. cit., s. 416.

¹² E. Kiślak, *Rosja w projekcie etycznym Literatury słowiańskiej*, [w:] *Prelekcje paryskie Adama Mickiewicza wobec tradycji kultury polskiej i europejskiej. Próba nowego spojrzenia*, pod red. M. Kalinowskiej, J. Ławskiego i M. Bisior-Dombrowskiej, Warszawa 2011, s. 197–198; M. Saganiak, *Natchnienie w prelekcjach paryskich*, [w:] *Prelekcje paryskie Adama Mickiewicza wobec tradycji kultury polskiej i europejskiej...*, s. 96.

¹³ A. Mickiewicz, *Historia Polski w głównych jej zarysach*, t. 1, Paryż 1871.

¹⁴ Na temat twórczości Mickiewicza w Collège de France zob.: M. Smolarski, *Źródła sądów historyczno-literackich Mickiewicza w Kursach literatury słowiańskiej*, „Przegląd Współczesny” 1925, t. 14, nr 40; J. Kleiner, *Ideologia wykładów w Collège de France*, [w:] *Studia inedita*, Lublin 1964; Z. Makowiecka, *Mickiewicz w Collège de France. Październik 1840 – maj 1844*, Warszawa 1968; Z. Stefanowska, *Legenda słowiańska w prelekcjach paryskich Mickiewicza*, „Pamiętnik Literacki” 1968, z. 2; A. Walicki, *Adama Mickiewicza prelekcje paryskie*, [w:] *Polska myśl filozoficzna i społeczna*, t. 1, Warszawa 1973; M. Wodzyński, *Mickiewicz i romantyczna filozofia historii w Collège de France*, Warszawa 1976.

¹⁵ A. Mickiewicz, *Literatura słowiańska*, kurs pierwszy, półrocze II, Warszawa 1955, s. 73.

Z Mickiewiczowskiej narracji można wnioskować, że panowanie Zygmunta Augusta było niejednolite. Tylko piętnaście lat panowania tegoż władcy obfitowało w ustawy i zarządzenia. Mickiewicz pisał:

piętnaście lat panowania Zygmunta Augusta było okresem płodnym w ustawy i zarządzenia. Można nawet śledzić narodziny konstytucji, pobudki każdego artykułu, każdego przepisu, którymi później miał się kierować sejm polski. Niekiedy okoliczność całkiem błaha sprowadzała wielką zmianę w konstytucji¹⁶.

W kolejnych latach

władza cywilna i wojskowa zaczęły wielkich doznawać trudności, i król naprzeciw wszystkim tym uroszczeniom, nie miał nic do stawienia, prócz powagi swojej tradycyjnej, majestat swej godności i religijne uczucie¹⁷.

W przekonaniu Mickiewicza, właściwie już w czasie panowania ostatniego Jagiellona można zauważyć „wielki przewrót”. Gwałtownie bowiem rozrosła się potęga szlachecka, przy równoczesnym osłabieniu prestiżu króla¹⁸. Mickiewicz pisał:

ten młody monarcha był świadkiem wielkiego przewrotu w Rzeczypospolitej. Autor, którego Panowie znacie już z kilku przytoczonych wyjątków, pisarz „Żywota Kmity”, czyni postrzeżenie, że w roku śmierci Zygmunta Starego wymarło wiele rodów polskich. Dziesiątek rodów książęcych Mazowsza, tyleż litewskich, liczne rodziny pańskie Wielkopolski wygasły. Króla otaczają teraz nowi senatorowie, panowie wyszli ze szlachty niższej. On sam staje się szlachcicem; ma jeszcze dobroć, wspałałomyślność swych przodków, ale jest lżejszego charakteru, lubi nowości. Wychowany z cudzoziemska, pierwszy to z królów polskich, który mówi, i to chętnie, obcymi językami, po włosku, hiszpańsku; czyta po niemiecku, otacza się sekciarzami niemieckimi, nowinkarzami włoskimi, opiekuje się artystami. Też same warunki, co tamowały stosowanie w Polsce umiejętności, sprzyjały rozwojowi sztuk, szczególnie wymowy. Krasomówstwo staje się jednym z żywiołów rządu. Król musi przemawiać, odpowiadać senatorom i posłom; urzędy i dostojęstwa rozdaje ludziom wytwornym¹⁹.

Andrzej Wierzbicki podkreślał, że Mickiewicz w owym przewrocie dostrzegł niekorzystne objawy zanikania w kraju rządzonym przez ostatniego Jagiellona jedności religijnej i moralnej²⁰.

Potęgę szlachty dostrzegł Zygmunt August, gdy ogłosił swoje małżeństwo z Barbarą Radziwiłówną. Litwinką wywodzącą się z wielkiego, aczkolwiek nie królewskiego rodu. Właśnie pochodzenie Barbary spowodowało, że szlachta polska poczuła się zagrożona. Mickiewicz pisał:

tak więc w czasie wrzawy z powodu małżeństwa królewskiego posłowie prosili króla o posłuchanie osobne bez obecności senatorów. Kanclerz uznawał ten tryb postępowania za nowy i przeciwny zwyczajowi; i król się wahał, ale dopuścił posłów przed swe oblicze

¹⁶ Ibidem, s. 93–94.

¹⁷ Idem, *Historia...*, s. 105.

¹⁸ A. Wierzbicki, op. cit., s. 421.

¹⁹ A. Mickiewicz, *Literatura słowiańska...*, s. 73–74.

²⁰ A. Wierzbicki, op. cit., s. 421.

nie przewidując, co stąd wyniknąć miało. Od tej chwili posłowie chwytają się tego precedensu i uważają izbę poselską już nie za część sejmu, ale za oddzielną władzę, później zaś usiłują traktować z tronem jak z równą sobie powagą. Powiadają współcześni, że na tym pamiętnym posłuchaniu posłowie, nie mogąc przemóc uporczywości króla, rzucili się na kolana. Król zdziwiony powstał z miejsca i sięgnął ręką do czapki bo [...] za ludzkiej pamięci nigdy nie widziano posłów polskich na kolanach przed królem. Zderzenie to przywodziło później i domagano się od króla, aby dawał posłom odpowiedź osobiście, a nie za pośrednictwem kanclerza; co więcej, posłowie mniemali się w prawie żądać od niego, aby odkrywał głowę, ilekroć przed nim stawała deputacja izby poselskiej. W tym samym czasie posłowie zażądali też obradowania z senatorami bez obecności króla. Przez długi czas odmawiano im na to pozwolenia, w końcu król musiał ulec. Od tej pory władza senatu została prawie obalona, weszło bowiem w zwyczaj stanowić o ważniejszych sprawach w izbach połączonych, a wtedy posłowie, posiadający przewagę głosów, stawali się panami wszelkich obrad. Cała niemal konstytucja Polski i wszystkich krajów wolnych taką koleją się tworzyła; zawsze niemal silniejszy korzysta z każdej pomyślnej okoliczności, zdobywając swe dokładnie określa i zmienia prawo²¹.

Powyższy cytat obrazuje relacje między monarchą a poddanymi. Uległość króla wobec sejmu. Łatwość „wyjednania” ustępstw. Łaskawość. Dobroć. Owe spostrzeżenia uzupełnił Mickiewicz o ocenę kronikarzy i wcześniejszych historyków, którzy – zdaniem historyka-poety – zgodnie uznali, że Zygmunt August był monarchą godnym podziwu. Monarchą łaskawym i dobrym. Jednak monarchą upartym. Historyk-poeta polemizował z ostatnią tezą, gdyż uznał, że upór to ostatnia cecha, która umożliwiała królowi obronę „resztek wymykającej mu się z rąk władzy”²².

Zdaniem Mickiewicza, zagrożeniem dla Zygmunta Augusta byli także różnowiercy. Zaatakowali oni bowiem ostatnią ostoję władzy królewskiej, czyli majestat władcy. Władcy, który – w przekonaniu tegoż badacza – nie zdołał zwalczyć naporu sekt²³. Jednak dalsza część narracji wskazuje, że Zygmunt August być może nie zamierzał „walczyć” z różnowiercami, którzy tak chętnie zabiegali o jego poparcie. Zatem czyżby Mickiewicz sugerował, że ostatni Jagiellon był próżnym człowiekiem?²⁴ Historyk-poeta pisał:

²¹ A. Mickiewicz, *Literatura słowiańska...*, s. 94; idem, *Historia...*, s. 103–104.

²² Idem, *Literatura słowiańska...*, s. 93–94.

²³ Mickiewicz pisał: „Polacy ubiegali się szczególnie za przekonaniem najzuchwalszemi. Lekkważyli Lutra, jako zanadto umiarkowanego, jako nie umiającego wciągnąć wszystkich następstw z własnych swoich przekonań. To może nam wytłumaczyć mały postęp, jaki ta nauka sekciarska uczyniła u nas; przenoszono nad niego Kalwina, ale nadewszystko miano upodobanie w opinjach Unitarjuszów, to jest Socinjanów albo Arkanów nowszych, którzy, śmielsi jak inne sekty, zaprzeczyli bóstwo Chrystusa i cofnęli się ku staremu Testamentowi. Walki tych sekt wstrząsnęły Rzeczpospolitą. Sekty te łączyły się na sejmach, albo uderzać się na kościół katolicki, ale pasowały się ciągle jedne z drugimi i prześladowały nawzajem”, idem, *Historia...*, s. 105–106.

²⁴ Mickiewicz pisał: „nadmieniliśmy już o szybkich ich postępach, w Wielkopolsce szczególnie i w Prusiech. Gdy każdy magnat był u siebie panem, a każdy szlachcic miał za naczelnika udzielnej Rzeczypospolitej, zabrakło władzy zwierzchniej zdolnej zwalczyć napór sekt. Sekcia-

król, spotykając z jednej strony nieufność u szlachty, brak posłuchu u magnatów, z drugiej strony znajdował pochlebców, ludzi oddanych na usługi, i przez całe życie wahał się między religią swych ojców a ponętnymi obietnicami nowej religii. Sekciarze owdągnęli też wszystkimi osobami z otoczenia królewskiego, szczególnie kobietami. Wiedzieli, że król nie lubi trzeciej swej żony, Katarzyny Austriaczki, i chciał się z nią rozwieść. Nuncjusz papieski sprzeciwiał się co siłą temu zamiarowi obawiając się, że ten rozwód będzie hasłem do ogólnego rozprzężenia. Z drugiej strony sekciarze przyrzekali swoje poparcie, król miał w swym otoczeniu mnichów, którzy zrzucili habit, teologów niemieckich, francuskich i włoskich, dopuszczał ich do siebie i chętnie toczył z nimi rozmowy. Sam był uczony i chciwy poznania zagranicznych umiejętności²⁵.

Należy podkreślić, że w przekonaniu Mickiewicza reformacja nadszarpnęła jeden z ostatnich elementów godności królewskiej, czyli „uczucie religijne”²⁶.

Zdaniem Mickiewicza, dwór Zygmunta Augusta był jednym z najwspanialszych w swoim czasie. Jednak – w przekonaniu tegoż badacza – stanowił widok szczególny, gdyż wielonarodowy oraz wielokulturowy. Historyk pisał:

widziano na nim panujących książąt Prus i Kurlandyi, biorących tytuł sług jego najbliższych i wiernych poddanych, składających na kolanach przysięgę w jego ręce na rynku krakowskim. Widziano bojarów Wołoch i Multan mówiących do króla z obliczem na ziemi, gdy tymczasem panowie posłowie polscy, zaledwie raczyli odkryć głowy w jego obecności²⁷.

Zdaniem Mickiewicza, pod świetnymi rządami Zygmunta Augusta doszło do ostatecznego zjednoczenia Polski i Litwy²⁸. Historyk-poeta przekonywał, że każdy z Jagiellonów rozumiał konieczność zjednoczenia Korony i Litwy. Jednak dopiero Zygmunt August poświęcił temu celowi całe swoje życie. Mickiewicz pisał: „król słowami wypowiedzianymi z duszy dał poznać Polakom, którzy go wybornie zrozumieli, jak wielkiej wagi jest rzeczą to dzieło, któremu on życie całe poświęcił”²⁹. Dzięki determinacji króla³⁰, na sejmie lubelskim usankcjono-

rze, potrzebując poparcia ze strony potęgi świeckiej, od samego początku zwrócili oczy na Polskę. Luter, Kalwin, Erazm, Osiander, wszyscy sławni sekciarze epoki, wyprawiali do Polski wysłanników, poświęcali królowi swe dzieła, pochlebiali mu, równali go z Dawidem, z Salomonem, spodziewając się po nim przywrócenia prawdy ewangelicznej”, idem, *Literatura słowiańska...*, s. 95.

²⁵ Ibidem, s. 96.

²⁶ Idem, *Historia...*, s. 105; idem, *Literatura słowiańska...*, s. 95–96.

²⁷ Idem, *Historia...*, s. 104–105; idem, *Literatura słowiańska...*, s. 95.

²⁸ *Literatura słowiańska...*, s. 103.

²⁹ Idem, *Historia...*, s. 232.

³⁰ Mickiewicz pisał: „już na sejmie Piotrkowskim roku 1562, zamyślał król o ostatecznej unji Polski z Litwą, ale nie przyszło na tym sejmie nazwanym egzekucyjnym ani do mowy o tem; dokonano tylko unję z księstwem Zatorskim i Oświęcimskim i kłócono się o unję z Prusami. Sprawa unji Litwy z Polską wytoczyła się na sejmie warszawskim roku 1564. Radziwiłł Czarny, wojewoda wileński, nieprzyjaciół zupełnego zlania się dwóch narodów, przedstawił jej projekt: że oba kraje mają mieć jednego pana, wspólną królów elekcję, koronację ich w Krakowie, osobne podniesienie ich w Wilnie na wielkie księstwo. Granica między dwoma państwami ścisłe oznaczoną, Litwa ma mieć sejmy osobne, w ważnych tylko razach wspólne z Polską;

wano „dzieło mające trwać wieki”³¹. Dzieło, które dzięki zasługom Zygmunta Augusta było wynikiem powszechnej zgody i miłości.

Odtąd – pisał historyk – oba [...] narody są nierozdzielne ciałem, rządzone przez wspólnego i koronowanego w Krakowie króla, bez żadnego prawa sukcesji na Litwie; traktaty przymierza i zawieszenia broni wspólnie obowiązujące, wspólny senat i sejmy, też sama moneta, wolność osiedlenia się tak w jednym jak i drugim, kraju też same urzędy i godności na Litwie i w Polsce; Wołyń, Ukraina, Podole i Podlasie należą do Polski³².

Cytując słowa Czesława Stanisława Bartnika:

nie było chyba drugiego takiego przypadku, jak u nas, gdzie Adam Mickiewicz, wyodrębniający dokładnie dwa narody, w Polsce i Litwie widział jedną swoją Ojczyznę i jedną Matkę. [...] unia między dwoma krajami po części katolickimi, po części wielowyznaniowymi, była fenomenem niezwykłym³³.

Nie należy zapominać, że dla Mickiewicza unie polsko-litewskie były historyczną koniecznością. Bez nich Polska i Litwa uległyby wcześniej czy też później obcym wpływom (czytaj – sile teutońskiej i warego-mongolskiej). Inne spojrzenie przeczyłoby prawdzie historycznej, która w interpretacji romantycznego wieszczki wyraźnie wskazywała na – ukształtowaną poprzez dzieje – jedność państwową Polaków i Litwinów, byłoby zaprzeczeniem historii ojczystej, historii jagiellońskiej i akceptacją aktów rozbiorowych.

Mickiewicz pisał również o polityce zagranicznej Zygmunta Augusta. Historyk-poeta przekonywał, że król Polski zdawał sobie sprawę z niebezpieczeństwa, jakie grozi państwom europejskim ze strony Iwana IV. Wydaje się, że na tak jednoznaczną ocenę istotny wpływ miały prowokacje Iwana skierowane przeciwko Zygmuntowi Augustowi. Mickiewicz pisał, że Iwan IV

polska szlachta nie może w Litwie dóbr nabywać, ani urzędów piastować; wspólna ma być obrona; Inflanty tylko do Litwy należą. Na te podane punkta nastąpiło oburzenie szlachty polskiej i podali przeciwny projekt: zniesienie Komor i opłat na granicy między Polską a Litwą, jedno sejm dla obu narodów w Piotrkowie lub w Warszawie, oznaczenie stałej liczby posłów na sejmy z powiatów litewskich, wspólna elekcja i koronacja w Krakowie, są dostateczne do panowania nad Wielkim Księstwem. Litwini zgodzili się na niektóre punkta po niejakiach targach, od uznania reszty zasłaniali się brakiem instrukcji i opuścili sejm. Chcąc ułatwić podniesioną kwestję Wołynia, Podlasia i Podola król się rzekł tytułu pana i dziedzica Litwy; ze łzami dziękowali mu za to Polacy, ale strapieni tem Litwini ust nie utworzyli. Skutkiem tego sejm, oziębły był ścisłe przyjacielskie stosunki między królem a Radziwiłłem Czarnym”, ibidem, s. 231.

³¹ „Nastał nakoniec sejm lubelski z 1569, który wyłącznie miał się unją zająć. Po pierwszych naradach, Litwini nie chcąc ani od recessu sejmku warszawskiego rozpocząć ani od egzaminowania dawnych dokumentów opuścili Lublin, wtedy szlachta polska żądała, aby sejm zaocznie decydował jako bez opuszczających dobrowolnie obrady. Król ułagodził umysły, na nowe uniwersały zjawili się znowu Litwini, Chodkiewicz, Pac, Radziwiłł krajczy, Kiszka i t. d. i żądali pierwszej osobnego sejmku, aby się wspólnie naradzić, co im odmówionem zostało. Podlaska szlachta i wołoscy magnaci wykonali Polsce przysięgę, co ostatni pod przewodnictwem księcia Koreckiego i Wiśniowieckiego”, ibidem, s. 231.

³² Ibidem, s. 232.

³³ C.S. Bartnik, *Osoba i historia. Szkice z filozofii historii*, Lublin 2001, s. 434.

kazał [...] podrobić listy pochodzące rzekomo od króla Zygmunta [Augusta] i rozesłać je do dworzan, do bojarów nadwornych. Zygmunt wzywał rzekomo tych bojarów na swą służbę i namawiał do zdrady. Bojarowie przenikając zamysły kniaziowskie złożyli mu spieszenie te listy i odpowiedzieli królowi polskiemu, zapewniając uroczyście o wierności dla swego monarchy³⁴.

Te negatywne doświadczenia skłoniły Zygmunta Augusta, by uczulić cesarza, miasta hanzeatyckie i królową angielską, że wznosząca się na Północy potęga może stać się groźna dla Europy. Zygmunt August miał bowiem świadomość, że państwo rządzone przez Iwana IV nie ma nic wspólnego ze światem chrześcijańskim, opiera się na innych zasadach, ma inne potrzeby. Zatem państwo Iwana IV stanowiło zagrożenie dla zachodniej Europy, dlatego też świat chrześcijański powinien zjednoczyć siły, by położyć tamę jego rozrostowi.

Mickiewicz, we wtorek 25 maja 1841 r., wygłosił wykład XXXII, w czasie którego zacytował dosłowne brzmienie noty Zygmunta Augusta do królowej angielskiej. Brzmiała ona następująco:

Król Zygmunt do Królowej Elżbiety. Powtarzamy Waszej Królewskiej Mości, że car moskiewski, nieprzyjaciel wszelkiej wolności, z dniem każdym wzmacnia swe siły przez zyski z handlu i stosunki z narodami cywilizowanymi. Waszej Królewskiej Mości wiadome są jego okrucieństwa i tyrania. Jedyna nasza nadzieja spoczywa w naszej wyższości w dziedzinie umiejętności i sztuk. Ale niebawem, dzięki nierozwadze sąsiadujących z nim monarchów, będzie on umiał tyleż, co my³⁵.

Zarówno królowa angielska, jak i niemieccy książęta zignorowali przestrogi króla polskiego. Takie zachowanie nie zdziwiło Mickiewicza, gdyż uznał, że „skoro sami Polacy, świadkowie wszystkich okrucieństw, wszystkich krwawych mordów wielkiego kniazia, widzący, jak zarzynano ich ziomków wziętych do niewoli, jak całą ludzkość miast inflanckich mordowano i ćwiartowano – skoro Polacy, [...] nie tylko nie wspierali króla, ale przeciwnie, często krępowali mu ręce”, zatem nie powinno nikogo zdumiewać, że król Polski nie znalazł posłuchu również poza granicami swojego kraju.

W przekonaniu tegoż historyka, panowanie Zygmunta Augusta nie należało do najłatwiejszych. Miał tego świadomość i ostatni Jagiellon. Zygmunt August zdawał sobie sprawę, że

duch partyjny i duch sekciarski opanowały [...] nie tylko sejmy, ale i radę królewską. Toteż Zygmunt August, zmagający się z tymi wszystkimi trudnościami, wpadał w głęboką zadumę i nieraz wróżył Rzeczypospolitej okropne nieszczęścia nadciągające z Północy. Powiadają, że ilekroć go pytano, kto będzie po nim następcą, wskazywał ręką na Północ, bądź że chciał przez to przepowiedzieć Polakom ich przyszłe losy, bądź że chciał ich przerazić i udzielić im rady³⁶.

³⁴ A. Mickiewicz, *Literatura słowiańska...*, s. 91.

³⁵ Idem, *Historia...*, s. 106.

³⁶ Idem, *Literatura słowiańska...*, s. 106–107.

Historyk-poeta wielokrotnie podkreślał, że „linja Jagiellońska zgasła w osobie Zygmunta Augusta”³⁷. Król bowiem umarł, nie pozostawiając męskiego potomka. Zygmunt August nie pozostawił również wytycznych dotyczących wyboru nowego króla³⁸. Mickiewicz – cytując utwór Kochanowskiego zatytułowany *Wróżki* – podkreślił, że zaistniała sytuacja spowodowała istotne zmiany w „Królestwie”. Zmiany, które zdeterminowały dalsze losy Rzeczypospolitej³⁹.

Wierzbicki stwierdził, że

koncepcji Mickiewiczowskiej nie da się jednoznacznie przypisać żadnemu z dwóch głównych kierunków interpretacyjnych, występujących w polskiej historiografii, ani monarchicznemu, ani republikańskiemu. Od modelowego republikanizmu odróżniała ją wysoka ocena władzy królewskiej, stanowiącej jednoznacznie pozytywny czynnik rozwoju państw słowiańskich, w tym Polski. Od wzorcowego monarchizmu natomiast oddalały ją wyraźnie sympatie dla statusu króla-naczelnika, władcy bynajmniej nie dziedzicznego, lecz elekcyjnego, a także w żadnym wypadku nie absolutystycznego. Oddala ją supozycja, że mimo wszystkich korzyści, które dawała monarchia, prawidłowym dla Polski kierunkiem dziejowym był republikanizm, i w końcu oddalało ją przekonanie, że Słowianie w swych początkowych dziejach zarządzili się republikańsko (gminowładnie). Fakt, iż w żadnym z tych nurtów nie mieści się w pełni ujęcie Mickiewiczowskie, zarazem jednak potwierdza tezę, że dychotomiczny podział na monarchiczne i republikańskie koncepcje dziejów Polski ma ograniczoną przydatność dla badaczy dziejów myśli historycznej i politycznej⁴⁰.

W przekonaniu Mickiewicza, najlepszy okres w dziejach Rzeczypospolitej przypada na okres jagielloński. Historyk-poeta podkreślił, że rządy tej dynastii wyodrębniły w dziejach Polski epokę przypadającą na wiek XV i XVI. Wyjątkowość tego czasu polegała na Jagiellońskiej umiejętności łagodzenia zatargów i sporów. Umiejętność ta umożliwiła przede wszystkim zjednoczenie Korony i Litwy⁴¹. Mickiewicz pisał: „jest to pono jedyny w dziejach przykład zupełnego połączenia się dwóch szczepów, które nie kosztowało ani kropli krwi”⁴². Historyk-poeta podkreślił jednak, że epoka jagiellońska nie była okresem całkowitej szczęśliwości. Wywodzący się z tej dynastii królowie popełniali także błędy. W czasie panowania Jagiellonów – przede wszystkim w czasie panowania Zygmunta Augusta – zrodziły się wewnątrz Polski zjawiska, które w późniejszych czasach spowodowały katastrofalne skutki⁴³.

Zatem Mickiewicz nie gloryfikował Zygmunta Augusta, stwierdził natomiast, że za panowania ostatniego Jagiellona miał miejsce w Polsce „wielki

³⁷ Idem, *Historja...*, s. 112.

³⁸ Idem, *Literatura słowiańska...*, s. 158.

³⁹ Ibidem, s. 158 i nn. Zob.: A. Wierzbicki, op. cit., s. 421.

⁴⁰ A. Wierzbicki, op. cit., s. 425–426. Zob.: A.F. Grabski, *Zarys...*, s. 109–121; M. Wierzbicka, op. cit., s. 421.

⁴¹ A. Wierzbicki, op. cit., s. 420.

⁴² A. Mickiewicz, *Dziela*, t. 8, Warszawa 1952, s. 329.

⁴³ A. Wierzbicki, op. cit., s. 420.

przewrót”, polegający na gwałtownym rozroście potęgi szlacheckiej, prowadzącym do osłabienia prestiżu króla⁴⁴. Historyk pisał:

chciała władzę swoją ugruntować na gruzach władzy króla, senatu, a nawet duchowieństwa [...], oraz pojawieniu się idei reformacyjnych, które zwielokrotniły chaos wewnątrz kraju, Zygmuntowi udało się osiągnąć główny cel dynastyczny i dzięki heroicznemu działaniu w Lublinie dokonano złączenia Korony i Litwy⁴⁵.

Należy jednak podkreślić, że Mickiewiczowska narracja zawierała przeciwstawne oceny. W jednym miejscu Mickiewicz zauważał, że rządy Zygmunta Augusta były „świątyni”⁴⁶. Gloryfikacja panowania ostatniego Jagiellona wynikała z determinacji tegoż władcy w ustanowieniu unii polsko-litewskiej. Mickiewicz pisał także o „trudnościach” w czasie panowania Zygmunta Augusta⁴⁷. Trudnościach, które wynikały z dobroci i łaskawości króla⁴⁸. W przekonaniu tegoż historyka

największe niebezpieczeństwo Polaków zależało jednak na wielkim szczęściu, na niesłychanej pomyślności [...]. Wtedy [to bowiem – uzupełnia A.C.-H.] kilku wesołych panów wśród Rzeczypospolitej Polskiej utworzyło Rzeczpospolitą sławną w owe czasy pod nazwiskiem Rzeczypospolitej Babińskiej, której celem było żartując wydrwić śmieszność owego wieku. Dawali tytuł wielkiego podczaszego największemu pijakowi w kraju; tym zaś, którzy niczego uczyć się nie chcieli i którzy nie umieli pisać, udzielano godności kanclerzy; wszyscy leniuchy i gaduły otrzymywali tytuł obywatela. Dnia jednego król Zygmunt pytał się, kto jest królem tej Rzeczypospolitej; na to odpowiedział mu założyciel: iż Wasza Królewska Mość masz wszystkie zalety, abyś mógł godnie rządzić obydwojma Rzeczpospolitymi Polską i Babińską. Król uśmieł się z tego żartu⁴⁹.

Jednak parafrazując ludowe przysłowie, można uznać, że w każdym żarcie jest trochę prawdy.

Mickiewiczowska koncepcja dziejów ojczystych jest tym istotniejsza, gdy uświadomimy sobie, że wszystkie kolejne generacje wychowały się w ogólnonarodowym kulcie wieszczów. A. Waśko podkreślił, że

dzisiaj trudno wyobrazić sobie polską świadomość narodową i edukację bez stałego odnawiania znajomości z tym poetą i myślicielem. To przecież Mickiewicz w znacznej mierze sam, siłą swojego geniuszu stworzył i wypełnił treścią duchowe centrum naszej kultury. Tej kultury, której zawdzięczamy „uparte trwanie polskości” w wieku dziewiętnastym i dwudziestym. Wczytajmy się więc od nowa w jego znane i mniej znane wiersze, artykuły, fragmenty rozważań historycznych. Pamiętajmy o Mickiewiczu i o pokoleniach wychowanych na Mickiewiczu. O tych, którzy o niepodległą Polskę walczyli, i o tych, którzy do niej pielgrzymowali⁵⁰.

⁴⁴ A. Mickiewicz, *Literatura słowiańska...*, s. 359; A. Wierzbicki, op. cit., s. 421.

⁴⁵ A. Mickiewicz, *Literatura słowiańska...*, s. 359.

⁴⁶ Ibidem, s. 103.

⁴⁷ Idem, *Historia...*, s. 105.

⁴⁸ Ibidem, s. 10–105.

⁴⁹ Ibidem, s. 112.

⁵⁰ A. Waśko, op. cit., s. 46–47.

Bibliografia

- Adam Mickiewicz w kontekstach kulturowych dawnych i współczesnych*, pod red. I. Jokiel i M. Burzki-Janik, Opole 2012.
- Adam Mickiewicz: dwa wieki kultury polskiej: studia*, pod red. K. Maciąga i M. Stanisza, Rzeszów 2007.
- Bartnik C.S., *Osoba i historia. Szkice z filozofii historii*, Lublin 2001.
- Batowski H., *Mickiewicz jako badacz Słowiańszczyzny*, Warszawa 1956.
- Billip W., *Mickiewicz w oczach współczesnych. Dzieje recepcji na ziemiach polskich w latach 1818–1830*, Wrocław 1962.
- Burzka-Janik M., *W poszukiwaniu centrum: dom i bezdomność w życiu i twórczości Adama Mickiewicza*, Opole 2009.
- Czerniecka-Haberko A., Morawiec N., *Unie polsko-litewskie w twórczości historycznej Adama Mickiewicza* (tekst w posiadaniu autora).
- Dernałowicz M., Kostenicz K., Makowiecka Z., *Kronika życia i twórczości Mickiewicza, lata 1798–1824*, Warszawa 1957.
- Gille-Maisani J.-Ch., *Adam Mickiewicz człowiek: studium psychologiczne*, przeł. [z fr.] A. Kuryś, K. Rytel, Warszawa 1987.
- Górski K., *Adam Mickiewicz*, Warszawa 1989.
- Grabski A.F., *Joachim Lelewel i nauka historyczna jego czasów*, [w:] *Joachim Lelewel. Człowiek i dzieło. W 200-lecie urodzin. Materiały z ogólnopolskiej sesji naukowej, Żagań 12–14 IX 1986*, pod red. K. Bartkiewicza, Zielona Góra 1988.
- Grabski A.F., *Perspektywy przeszłości. Studia i szkice historiograficzne*, Lublin 1983.
- Grabski A.F., *Zarys historii historiografii*, Poznań 2000.
- Handelsman M., *Mickiewicz w latach 1853–1855*, Warszawa 1933.
- Hryniewicz B., *Adam Mickiewicz a flora Litwy*, Warszawa [1956].
- Hoffmann-Piotrowska E., *„W ustach jest otwór dusz...”: szkice o romantykach i mistykach*, Warszawa 2012.
- Inglot M., *Wieszcz i pomniki: w kręgu XIX i XX-wiecznej recepcji dzieł Adama Mickiewicza*, Wrocław 1999.
- Kasperski E., *Dyskursy romantyków: Norwid i inni*, Warszawa 2003.
- Kawyn S., *Mickiewicz w oczach swoich współczesnych*, Kraków 1967.
- Kiślak E., *Rosja w projekcie etycznym „Literatury słowiańskiej”*, [w:] *Prelekcje paryskie Adama Mickiewicza wobec tradycji kultury polskiej i europejskiej. Próba nowego spojrzenia*, pod red. M. Kalinowskiej, J. Ławskiego i M. Bisior-Dombrowskiej, Warszawa 2011.
- Kleiner J., *Ideologia wykładów w Collège de France*, [w:] *Studia inedita*, Lublin 1964.
- Knaflawska J., *Adam Mickiewicz*, Poznań 2000.
- Konieczny F., *Życie i zasługi Adama Mickiewicza*, Kraków 1989.
- Lebioda D.M., *Romantycy i kapłani: hierofanta, teofania, świętość*, Bydgoszcz 2003.
- Makowiecka Z., *Mickiewicz w Collège de France. Październik 1840 – maj 1844*, Warszawa 1968.
- Mickiewicz A., *Dzieła*, t. 1, Warszawa 1993.
- Mickiewicz A., *Historia Polski w głównych jej zarysach*, t. 1, Paryż 1871.
- Mickiewicz A., *Literatura słowiańska, kurs pierwszy, półrocze II*, Warszawa 1955.
- Mucha B., *Adam Mickiewicz czasów emigracji i Rosjanie*, Łódź 1997.
- Posadzy L., *Poglądy pedagogiczne Adama Mickiewicza*, [b.m.w.] 1938.
- Saganiak M., *Natchnienie w prelekcjach paryskich*, [w:] *Prelekcje paryskie Adama Mickiewicza wobec tradycji kultury polskiej i europejskiej. Próba nowego spojrzenia*, pod red. M. Kalinowskiej, J. Ławskiego i M. Bisior-Dombrowskiej, Warszawa 2011.

- Smolarski M., *Źródła sądów historyczno-literackich Mickiewicza w Kursach literatury słowiańskiej*, „Przegląd Współczesny” 1925, t. 14, nr 40.
- Stefanowska Z., *Legenda słowiańska w prelekcjach paryskich Mickiewicza*, „Pamiętnik Literacki” 1968, z. 2.
- Szymanis E., *Adam Mickiewicz: kreacja autolegendy*, Wrocław 1992.
- Świegocki K., *Wizje człowieka w poezji: analiza antropologiczna twórczości Adama Mickiewicza, Cypriana Norwida i Bolesława Leśmiana*, Warszawa 2009.
- Urbankowski B., *Adam Mickiewicz: tajemnice wiary, miłości i śmierci*, Warszawa 1999.
- Valsecchi D.H., *Między polityką a metapolityką: samoobjawienie romantycznej twórczości Adama Mickiewicza (1817–1835)*, Kraków 2007.
- Walicki A., *Adama Mickiewicza prelekcje paryskie*, [w:] *Polska myśl filozoficzna i społeczna*, t. 1, Warszawa 1973.
- Waśko A., *Adam Mickiewicz o historii Polski*, [w:] *Historia ma konsekwencje. Mickiewicz, Mochnacki, Norwid, Witkacy o dziejach Polski*, pod red. A. Rzegockiego, Warszawa 2012.
- Weaer R., *Idee mają konsekwencje*, Warszawa 2010.
- Wierzbicka M., *Lelewel a Mickiewicz. Problem trwałości romantycznych koncepcji dziejów Polski*, [w:] *Joachim Lelewel. Człowiek i dzieło. W 200-lecie urodzin. Materiały z ogólnopolskiej sesji naukowej, Żagań 12–14 IX 1986*, pod red. K. Bartkiewicza, Zielona Góra 1988.
- Wierzbicki A., *Historiografia doby romantyzmu*, Wrocław 1999.
- Witkowska A., *Mickiewicz*, Warszawa 1975.
- Wodzyński M., *Mickiewicz i romantyczna filozofia historii w Collège de France*, Warszawa 1976.
- Wyporska M., *Muzyka w twórczości Adama Mickiewicza*, Częstochowa 1992.
- Żółkiewski S., *Spór o Mickiewicza*, Wrocław 1952.

Streszczenie

Pierwsza połowa 19. stulecia obfituje w rozmaite koncepcje polskiej historii. Adam Mickiewicz, jeden z najbardziej znanych polskich poetów i prekursor polskiego romantyzmu, przedstawił również jej własną koncepcję. Ten artykuł koncentruje się na jednym z jej aspektów, którym jest jego obraz ostatniego Jagiellona.

Mickiewicz nie pochwałił Zygmunta Augusta. W jego opinii, panowanie ostatniego Jagiellona było świadkiem wzrostu wpływów szlachty, czemu towarzyszyło słabnięcie prestiżu króla. Ponadto protestanci podważyli ostatni filar królewskiego panowania, jakim był jego majestat. Jednocześnie ten historyk-poeta pochwałił najważniejszy sukces tego władcy, jakim była unia Polski i Litwy.

Koncepcja polskiej historii wyrażona przez Mickiewicza jest tylko jedną z wielu. Jednak tu pokazuję, jak jest ona znacząca, skoro wszystkie późniejsze pokolenia Polaków były wychowane w kulcie poety i, co oczywiste, jego koncepcji.

Słowa kluczowe: Adam Mickiewicz, król Zygmunt August.

Summary

Between poetic elation and the trauma of the past Sigismund Augustus in the historical writings of Adam Mickiewicz

The first half of the 19th century abounds in diverse conceptions of Polish history. Adam Mickiewicz, one of the most notable Polish poets and the precursor of Polish Romanticism, presented his own conception as well. This article concentrates on one of its aspects, that is his image of the last Jagiellonian king.

Mickiewicz did not glorify Sigismund Augustus. In his opinion, the reign of the last Jagiellonian king was witness to the increase in the nobility's influence, accompanied with weakening of the king's prestige. Moreover, protestants also constituted a threat to Sigismund Augustus as they attacked the last pillar of royal rule, that is the king's majesty. At the same time, the historian-poet praised the successful undertakings of this ruler, the most important of which was the final union of Poland and Lithuania.

The conception of Polish history issued by Mickiewicz is one of many. However, it shows how significant it is when we realize the fact that all subsequent generations of the Poles were brought up in the cult of the poet and, what follows, his views.

Keywords: Adam Mickiewicz, the king Zygmunt Augustus.